

Kampen om Unionen

Noter

s. 2: *The Economist* 6.-12. juni 1992.

s. 2: Se europæiske mediereaktioner i *Politiken* 3. juni og 4. juni 1992. Boris Johnson er citeret fra artiklen "Den dag vælgerne slog fodboldlandsholdet" i *Politiken* 4. juni 1992.

s. 3: Kohl og Mitterand og andre politikerreaktioner, se *Los Angeles Times*: "EC Leaders at Sea Over Danish Rejection" 4. juni 1992; *Der Spiegel*: "Danish Dynamite" 8. juni 1992 samt *Politiken*: "Et nej set udefra" og "Bremse på chokbølge" 4. juni 1992. Desuden Ole Vigant Ryborg: *Det utænkelige NEJ...! Historien om 6 måneder, 9 dage og 17 timer, der rystede Europa*. Informations Forlag 1998, s. 35.

s. 3: Michael S. Lewis-Beck & Daniel S. Morey: "The French "Petit Oui": The Maastricht Treaty and the French Voting Agenda" i *Journal of Interdisciplinary History*, nr. 38(1), 2007, s. 65-87.

s. 3: *Politiken*: "Den danske vælger ramte Europas sjæl" 5. juni 1992; *Der Spiegel* 8. juni 1992; *New York Times*: "Germans Love the Mark More As United Europe Gets Closer" 17. august 1992.

s. 5: Nikolaj Petersen: *Europæisk og globalt engagement 1973-2006*. Dansk udenrigspolitik historie, bd. 6., Gyldendal 2006, s. 506-511; Niels Wium Olesen & Thorsten Borring Olesen: *Poul Schlüters tid 1982-1993*. Gads Forlag 2018a, s. 515-520.

s. 5: Geir Lundestad: "Empire" by Integration. *The United States and European Integration, 1945-1997*. Oxford University Press 1998, s. 111-125; Thorsten Borring Olesen & Niels Wium Olesen: "Grænser for europæisering. Danmark og den tyske genforening 1989-1993" i Rasmus Mariager & Niklas Olsen (red.): *Venskab og fjendskab. Danmark og Tyskland i det 19. og 20. århundrede* (Festskrift til Karl Chr. Lammers). Den Danske Historiske Forening 2018, s. 311-335.

s. 5: Poul Skytte Christoffersen: *Traktaten om Den europæiske Union. Baggrund – Forhandling – Resultat*. Jurist- og Økonomforbundet 1992; Desmond Dinan: *Europe Recast. A History of European Union*. Basingstoke 2004, s. 241-245.

s. 7: Lundestad 1998, s. 154-164.

s. 7-8: Josef Janning: "A German Europe - A European Germany? On the Debate over Germany's Foreign Policy" i *International Affairs*, nr. 72(1), 1996, s. 33-41; Georges Saunier: "France, the East European Revolutions, and the Reunification of Germany" i W. Mueller, M. Gehler & A. Suppan (red.): *The Revolutions of 1989. A Handbook*. Austrian Academy of Sciences Press 2015, s. 385-402; Tilo Schabert: "The German Question is a European Question" i M. Gehler & M. Graf (red.): *Europa und die deutsche Einheit. Beobachtungen, Entscheidungen und Folgen*. Vandenhoeck & Ruprecht 2017, s. 161-202.

s. 8: Uffe Ellemann-Jensen: "Et europæisk Tyskland eller et tysk Europa" i *Berlingske Tidende* 2. august 2012. Se også Janning 1996 og Simon Reid-Henry: *Empire of Democracy. The Remaking of the West since the Cold War, 1971-2017*. Simon & Schuster 2019, s. 248-49.

s. 8: Olesen & Olesen 2018, s. 314.

s. 8: Petersen 2006, s. 498.

s. 9: Petersen 2006, s. 499-505.

s. 9: Schlüter i den konservative folketingsgruppes forhandlingsprotokol den 4. juni 1992. Se også *Politiken*: "Nej til Unionen", "Schlüter: Ulykkeligt for Danmark" og "Jubel over tænkepause" den 3. og 4. juni 1992 samt *BT*: "Jubel som ved en fodboldsejr" den 3. juni 1992. Desuden Ryborg 1998, s. 12-13 og Jens-Peter Bonde: *Jens-Peter Bondes erindringer. Fra EU-modstander til demokratisk reformator på danmarkshistorien.dk*, Aarhus 2021, s. 301-303: https://danmarkshistorien.dk/fileadmin/filer/E-boeger-Jens-Peter-Bondes-erindringer/Jens-Peter_Bondes_erindringer.pdf

s. 9: Olesen & Olesen 2018a, s. 517.

s. 10: *Folketingstidende* (1991-92) (oversigt): "L 240" - <http://webarkiv.ft.dk/?/samling/arkiv.htm>

s. 10: Bechmann citeret i *Politiken* 4. juni 1992. Desuden Petersen 2006, s. 506-511 og K. Siune, P. Svensson og Ole Tonsgaard: "The European Union. The Danes Said 'No' in 1992 but 'Yes' in 1993. How and Why" i *Electoral Studies*, nr. 13(2), 1994a, s. 107-116.

s. 10: Siune, Svensson & Tonsgaard 1994a, tabel 1, s. 111; Torben Worre: "First No, Then Yes: The Danish Referendums on the Maastricht Treaty 1992 and 1993" i *Journal of Common Market Studies*, nr. 33(2), 1995, s. 245-248.

s. 12: *Politiken*: "Schlüter: Ulykkeligt for Danmark" 3.6.1992. Se også Poul Schlüter: *Sikken et liv. Erindringer*. Aschehoug Forlag 1999, s. 256 og Uffe Ellemann-Jensen: *Vejen jeg valgte. 10 Mands Minde-foredrag på Vartov*. Gyldendal 2007, s. 157 ff.

- s. 12: Referat fra Venstres folketingsgruppe den 4. juni 1992. Desuden *Politiken*: "Nej til Unionen", "Kvinderne og byerne sejrede" og "Fiskerne sagde nej" den 3. og 4. juni 1992 samt Petersen 2006, s. 509.
- s. 12: Poul Schlüter: "Unionen er stadig stendød" og "Glæde i Frp over nej" i *Politiken* 30. maj og 3. juni 1992. Desuden Olesen & Olesen 2018a, s. 258-59.
- s. 13: Ministermødeprotokol 16. marts 1992, inkl. Bilag med skriftlig udgave af Uffe Ellemann-Jensens indlæg på regeringens Sauntehus-møde den 11.-12. marts 1992. Desuden Venstres gruppeprotokol 4. juni 1992; *Politiken*: "Schlüter: Ulykkeligt for Danmark" 3.6.1992 samt Ryborg 1998, s. 31f.
- s. 13. Rettelse til bogen: Uffe Ellemann-Jensen optrådte rigtignok i foråret 1992 foran pressen iført sine blå EU-sokker, men det var dog først i forbindelse med Folketingsvalget i marts 1998, at han figurerede på forsiden af *Ekstra Bladet* under overskriften "Den er hjemme".
- s. 14: På det socialdemokratiske gruppebestyrelsesmøde dagen efter folkeafstemningen var mistillid til regeringen og især Uffe Ellemann-Jensen en af de to hovedårsager Poul Nyrup Rasmussen fremdrog til forklaring af afstemningsnederlaget. Den anden hovedårsag angav han som "angst og usikkerhed" hos danskerne, se Socialdemokratiets gruppeprotokol 3. juni 1992.
- s. 15: Disse punkter fremgik af en Poul Nyrup Rasmussens sidste valgannoncer inden folkeafstemningen, se *Politiken*: "Europa venter på os" den 31. maj 1992. Desuden Petersen 2006, s. 506.
- s. 15-16: Siune, Svensson & Tonsgaard, 1994a, tabel 3, s. 113; Worre 1995, tabel 7, s. 250.
- s. 16: Steen Gade: "SF og EU – før og efter Det Nationale Kompromis 1992" og Søren Sander Rasmussen: "Junibevægelsen og venstrefløjen", begge i S. Lang-Jensen & K. Steller Bjerregaard (red.): *Arbejderbevægelsen, venstrefløjen og Europa 1945-2005*. SAGA Egmont 2009, s. 155-172 og 173-196.
- s. 16: *Politiken*: "Nej til Unionen" 3. juni 1992.
- s. 17: Se Venstres gruppeprotokol 4.6.1992 samt *Politiken*: "Nej til Unionen" og "Venstre vil undgå slagsmål" 3. juni 1992. For Schlüter, se Olesen & Olesen 2018a, s. 517.
- s. 17: Socialdemokratiets gruppeprotokol 3. juni 1992. Desuden *Politiken*: "Nej til Unionen" 3. juni 1992 og *Berlingske Tidende*: "Valgønske afvist" 4. juni 1992.

- s. 18: *Politiken*: "Nej til Unionen" 3. juni 1992. Desuden Olesen & Olesen 2018a, s. 254-259.
- s. 18: Kaos-henvisningen stammer fra De Konservatives politisk ordfører, Lars Peter Gammelgaard, se *Politiken*: "Venstre vil undgå slagsmål" 3. juni 1992. For Tamil-sagen se, Olesen & Olesen 2018a, s. 537-548.
- s. 19: Ryborg 1998, s. 51 f.; Petersen 2006, s. 514-516.
- s. 19: *Politiken*: "Kejser og undersåt" og "Uden for det gode selskab" 5. juni og 7. juni 1992. Desuden Ryborg 1998, s. 43-46. Det var den 4. juni og ikke den 3. juni, som der står i teksten, at de europæiske udenrigsministre mødtes i Oslo.
- s. 20: Dinan 2004, s. 258-262.
- s. 20: Reid-Henry 2019, s. 329-333; Kjell Östberg & Jenny Anderson: *Sveriges historia, bind 8: 1965-2012*. Nordstedts 2013, s. 357-373.
- s. 20: Holger K. Nielsen: *I venstre side. Erindringsglimt*. Aschehoug Forlag 2005, s. 144-145; Ryborg 1998, s. 85-95.
- s. 22: *Politiken*: "S inviterer nejparti med" 3. juni 1992.
- s. 22: Gade 2009, s. 158-59; Nielsen 2005, s. 125-134; Olesen & Olesen 2018a, s. 518-19. Anti-EU-bevægelserne opstillede faktisk også et fælles, men noget mere komplekst alternativ til politikken efter et nej i form af en 15-punktsplan, se Petersen 2006, s. 508 f. og Rasmussen 2009, s. 178 f.
- s. 23: *Politiken*: "S: Ny afstemning i efteråret 1993" 14. september 1992. Desuden Poul Nyrup Rasmussen: *Vokseværk. Erindringer 1963-1993*. Lindhardt & Ringhof 2005, s. 394-397.
- s. 23: *Folketingets forhandlinger (1992-93)*, 8. oktober 1992, sp. 242. Desuden Nielsen 2005, s. 135-147 og Rasmussen 2009, s. 176-182.
- s. 23: Gade 2009, s. 155-162; Petersen 2006, s. 511-515.
- s. 24: "Danmark i Europa" (Det Nationale Kompromis) er optrykt på [danmarkshistorien.dk: https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/det-nationale-kompromis-27-oktober-1992/](https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/det-nationale-kompromis-27-oktober-1992/). Desuden Nielsen 2005, s. 135-147; Rasmussen 2005, s. 397-405 samt Petersen 2006, s. 511-514.
- s. 24: Nielsen 2005, s. 144-147; Ryborg 1998, s. 185-192.
- s. 25: Venstres gruppeprotokol 9. december 1992. Desuden Olesen & Olesen 2018a, s. 532-537.

s. 26: Olesen & Olesen 2018a, s. 532-537 (Kohl-citat s. 536); Ryborg 1998, s. 207-217.

s. 26: DUPI: *Udviklingen i EU siden 1992 på de områder, der er omfattet af de danske forbehold*. Dansk Udenrigspolitisk Institut 2000, s. 189-194.

s. 27: EF-domstolen virkede under det navn indtil det ændredes til EU-domstolen i forbindelse med Lissabon-traktatens ikrafttræden i 2009. For tekstreference, se "Afgørelse om visse problemer, som Danmark har rejst vedrørende TEU" optrykt i *Folketingstidende* (1992-1993), Tillæg C, sp. 889-894. Desuden Petersen 2006, s. 516-518.

s. 28: Sven Danø: "Samme vare i ny indpakning" i *Politiken* 12. maj 1993; Ryborg 1998, s. 220

s. 28: Afstemningsresultatet ved Edinburgh-afstemningen er grundigt analyseret i Karen Siune, Palle Svensson & Ole Tonsgaard: *Fra et nej til et ja*. Politica 1994b.

s. 29: Nielsen 2005, s. 142-147.

s. 29: Siune, Svensson & Tonsgaard 1994b, s. 100-104; Niels I. Meyer: "Balance i EF-debatten" i *Politiken* 16. maj 1993; Ryborg 1998, s. 221-223.

s. 29: Maastrichttraktaten er analyseret og optrykt i Christoffersen 1992.

s. 30: *Amsterdam-traktaten. Den læsevenlige udgave*. Forlaget Vindrose 1998. I Amsterdam-traktaten blev der indsat en ny tekst, der præciserede, at unionsborgerskabet ikke erstattede, men supplerede statsborgerskabet (s. 53), mens der blev indsat en ny protokol, der præciserede de danske forbehold vedr. deltagelse i det retlige samarbejde og forsvarssamarbejdet (s. 193-195). ØMU-forbeholdet anerkendtes i protokollen, men videreførtes som nedfældet i Edinburgh-afgørelsen.

s. 30: Siune, Svensson & Tonsgaard 1994b, s. 100-104; Ryborg 1998, s. 226. Ved Venstres landsmøde i 1993 lagde Uffe Ellemann-Jensen ikke skjul på, at han fandt forbeholdspolitikken skadelig for Danmark og dansk indflydelse i Europa, og at Venstre ville arbejde på at få dem ophævet, se Ellemann-Jensens åbningstale ved landsmødet i 1993 på: <https://dansketaler.dk/tale/formandsens-aabningstale-ved-venstres-landsmoede-1993/>

s. 32: "18. maj 1993" på *Politimuseet* på <https://politi.dk/politimuseet/artikler-og-podcasts/18-maj-1993>

s. 34: Thorsten Borring Olesen: "Danish Euroscepticism and its Changing Faces/Phases 1945-2018" i M. Gilbert & D. Pasquinucci (red.): *Euroscepticisms. The Historical Roots of a Political Challenge*. Brill 2020, s. 140-163.

s. 34-35: Tænketanken Europa: "Dansk opbakning til EU inde i historiske højkonjunktur", notat fra den 25. april 2019 på *thinkeuropa.dk*: <http://thinkeuropa.dk/vaerdier/dansk-opbakning-til-eu-inde-i-historisk-hoejkonjunktur>; Rikke Albrechtsen m.fl: "Dansk EU-modstand fortsætter med at rasle ned" på *altinget.dk* 28. januar 2021: <https://www.altinget.dk/artikel/dansk-eu-modstand-fortsætter-med-at-rasle-ned>. Se også figur 6.3 i Saskia Hollander: *The Politics of Referendum Use in European Politics*. Springer Nature Switzerland AG 2019, s. 155.

s. 35: Frankrig nåede dog at afholde to folkeafstemninger (i 1972 og 1992) inden det tredje gang blev et nej i 2005. Ungarn er ligeledes en delvis undtagelse, idet landets anden afstemning i 2016 om EU's ret til at indføre et fordelingskvotesystem for immigranter ganske vist resulterede i et overvældende nej, som Orbán-regeringen ønskede, men resultatet kunne ikke anerkendes, fordi for få vælgere – under 50% som er kravet for godkendelse - deltog i valget, se European Commission: "Referendums on EU Matters (2017)", s. 165, på *europaparl.europa.eu*:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571402/IPOL_STU\(2017\)571402_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/571402/IPOL_STU(2017)571402_EN.pdf)

s. 36: Catharina Sørensen: "Danish Euroscepticism: Unique or Part of Broader Patterns" i Nanna Hvidt & Hans Mouritzen (red.): *Danish Foreign Policy Yearbook 2008*. DIIS 2008, s. 85-113; Thorsten Borring Olesen: "A Nordic Sonderweg to Europe? Integration History from a Northern Perspective" i Helge Høibraaten & Jochen Hille (red.): *Northern Europe and the Future of the EU - Nordeuropa und die Zukunft der EU*. Berliner Wissenschafts-Verlag 2011, s. 45-48; European Commission 2017, s. 19-30.

s. 36: Se oversigt over EU-folkeafstemninger i Danmark på Europaoplysningens hjemmeside på: <https://www.eu.dk/da/faq/alle-faqs/hvor-mange-folkeafstemninger-om-eu-har-der-vaeret-i-danmark>

s. 37: Dinan 2004, s. 37-52; Thorsten Borring Olesen & Poul Villaume: *I blokopbygningens tegn 1945-1972*. Dansk udenrigspolitik historie, bd. 5, Gyldendal 2006, s. 268-275.

s. 37: Citeret efter Jens Himmelstrup & Jens Møller: *Danske Forfatningslove 1665-1953*. København 1970, s. 180.

s. 38: Edinburgh-afstemningen blev reelt afholdt, fordi oppositionen krævede det efter afstemningen 2. juni 1992 og ikke som følge af en paragraf 20-situation. Da Edinburgh-afstemningen skulle afholdes 18. maj 1993, havde oppositionen i form af Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre imidlertid overtaget regeringsmagten og holdt fast ved beslutningen fra oppositionstiden.

s. 38: "A Single Patent Court Covering 25 Countries" på: <https://www.unified-patent-court.org/> og *Kluwer Patent Blog*: "Period of provisional application UPCA can start this year" 22. juni 2020: <http://patentblog.kluweriplaw.com/2020/06/22/period-of-provisional-application-unified-patent-court-agreement-can-start-this-year/>

s. 39: *Politiken*: "Ja-flertallet frikendt" og "Højesterets bemærkninger" 7. april 1998 samt Horten Advokater: "HØJESTERETS DOM: DANMARKS TILTRÆDELSE AF LISSABON-TRAKTATEN VAR LOVLIG" på *horten.dk* 4. april 2013: <https://www.horten.dk/nyhedsliste/2013/april/hoejesterets-dom-danmarks-tiltraedelse-af-lissabon-traktaten-var-lovlig>

s. 41: Et tilsvarende eksempel på, at en regering ikke ønskede en sammenblanding af europaspørgsmål og folketingsvalg sås i 1998, hvor Poul Nyrup Rasmussen rykkede et folketingsvalg planlagt til afholdelse i sommeren 1998 frem til marts, så folkeafstemningen om Amsterdam-traktaten datasat til 28. maj kom til at ligge efter folketingsvalget. Forhåbningen var klart, at EU-spørgsmålet derved kunne neutraliseres i valgkampen til folketingsvalget, og at et dårligt afstemningsresultat for regeringen ikke kom til at påvirke valgkampen til folketingsvalget (se Nikolaj Petersen: "The Danish Referendum on the Treaty of Amsterdam" i *Danish Foreign Policy Yearbook 1999*. DIIS 1999, s. 110 og Hollander 2019, s. 162).

s. 41: Olesen & Villaume 2006, s. 716-723.

s. 42: *Folketingstidende* (1985-86), Tillæg B og C, sp. 623-630 og sp. 199. Desuden Thorsten Borring Olesen & Niels Wium Olesen: *Anker Jørgensens tid 1972-1982*. Gads Forlag 2018b, s. 257-259.

s. 43: Om partipræference og stemmeafgivning ved folkeafstemningerne i 1992 og 2000, se K. Siune, P. Svensson & O. Togeby: *Det blev et nej*. Politica 1993, tabel 6.2, s. 71 og Lise Togeby: *Man har et standpunkt...Om stabilitet og forandring i befolkningens holdninger*. Aarhus Universitetsforlag 2004, tabel 3.2 s. 87.

s. 43: Togeby 2004, s. 78-82; Petersen 2006, s. 540-544.

- s. 44: Thorsten Borring Olesen: "A Danish Perspective. The Austria Affair in Danish Politics" i M. Gehler, A. Pelinka & G. Bischof (red.): *Österreich in der Europäischen Union. Bilanz seiner Mitgliedschaft*. Vandenhoeck & Ruprecht 2003, s. 551-573.
- s. 45: Jørgen Goul Andersen: "Politisk tillid og EU-afstemningen 3. dec. 2015" i Jørgen Goul Andersen & Ditte Shamshiri-Petersen (red.): *Fra krisevalg til jordskredsvalg: vælgere på vandring 2011-2015*. Frydenlund Academic 2016, s. 344-359.
- s. 45: Andersen 2016, s. 345-347.
- s. 47: Citeret efter Andersen 2016, s. 357.
- s. 47: Stemmeprocenterne til alle EP-valg kan ses på *Europaoplysningens* hjemmeside: <https://www.eu.dk/da/danmark-i-eu/indflydelse-i-eu/europaparlamentsvalg>
- s. 47: Information: "Et rigtigt parlament?" 12. maj 1999.
- s. 49: Anne Mette Vestergaard: *Fra ælling til svane? Ti skarpe om Europa-Parlamentet*. DIIS 2004, s. 89.
- s. 49: Olesen & Olesen 2018, s. 266-271, s. 381-384.
- s. 50: Se oversigt over DF's og Messerschmidts misbrug af EU-penge gennem fondene Feld og Meld på *Altinget.dk* 11. november 2019: <https://www.altinget.dk/artikel/forstaa-sagen-derfor-taler-vi-pludselig-igen-om-df-og-eu-pengene>
- s. 53: Wilfried Loth: *Der Weg nach Europa*. Vandenhoeck & Ruprecht 1991; Luke van Middelaar: *The Passage to Europe – How a Continent Became a Union*. Yale University Press 2020, s. 136-143.
- s. 53: Olesen & Villaume 2006, s. 244-250.
- s. 54: Det var først i 1951, at navnet Socialistiske Internationale blev officielt. Indtil da foregik efterkrigstidens socialistiske (læs: socialdemokratiske) samarbejde i løsere sammenhænge og under andre betegnelser.
- s. 55: Citeret fra *Folketingstidende* (1948-49), 28. juni 1949, sp. 5203 f. Dette og følgende citater er gengivet i nutidig sprogform, så nutidig grammatik og retstavning er brugt.
- s. 56: Mittelaar 2020, s. 143-157. Forkortelsen EF, De Europæiske Fællesskaber, kan helt formelt først anvendes fra 1967, da Kul- og Stålunionen, Atomenergisamarbejdet EURATOM og EØF blev samlet i en fælles institutionel ramme.
- s. 56: Olesen & Villaume 2006, s. 244-250, s. 402-405.

s. 57: Olesen & Villaume 2006, s. 244-250, s. 408-415.

s. 58-59: Citeret fra *SF - Ugeblad for Socialistisk Folkeparti*, 4. september 1959.

s. 59: Citater fra manus til Krag's tale den 10. september 1972 fundet i det svenske udenrigsministeriums arkiv: H.91.H./Danmark, læg 19.

s. 60: Se annoncen. *Politiken*: "Uffe har udarbejdet en liste med konkrete fordele og ulemper ved et dansk JA til Traktaten om Den Europæiske Union" 25. maj 1992. Se også Olesen & Olesen 2018. Vedr. fred og sikkerhed i forbindelse med Østudvidelsen, se Per Stig Møller: *Udenrigsminister i krig og fred*. Gyldendal 2017, s. 199-217 og Carsten Staur: *Skilleveje. Dansk udenrigspolitik i 250 år*. Gads Forlag 2020, s. 249-274.

s. 60: Ifølge EU-Kommissionens opgørelser overgik Danmark fra at være nettobidragsmodtager af EU-midler til at være nettobidragsyder til EU's budgetter i årene 2000-2001 - se *European Commission: "EU expenditure and revenue 2014-2020"* på https://ec.europa.eu/budget/graphs/revenue_expenditure.html, hvor der kan downloades en Excel-oversigt over samtlige EU-medlemslandes balance i perioden 2000-2019. Er feltet "Operating budgetary balance (EUR million)" i bunden af Excel-oversigten i minus, er det pågældende land nettobidragsyder, er det i plus, er landet nettobidragsmodtager. I år 2000 var balancen for Danmark +239,6 EUR million, mens det i 2001 var -223,1 EUR million.

s. 61: Se eksport- og forbrugstal i "Det Indre Markeds økonomiske betydning for Danmark", rapport udarbejdet af Højbjerg, Brauer Schultz, Kbh. 2017, s. 6-11 på: https://www.denoffentlige.dk/sites/default/files/suppliers/news/files/indre_marked_betydning_for_dk.pdf
Eksporttal dækker EU og EØS; tjenesteeksport er excl. søtransport. Se også "20 years of the European single market: growth effects of EU integration", *Bertelsmann Stiftung Policy Brief* 2014/02: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Policy-Brief-Binnenmarkt-en_NW_02_2014.pdf

s. 61: Folketingets EU-oplysning: "EU's budget: Hvor meget betaler og modtager Danmark" på *eu.dk*: <https://www.eu.dk/da/faq/alle-faqs/eus-budget-hvor-meget-betaler-og-modtager-danmark>

s. 62: Olesen & Villaume 2006, s. 472-490.

s. 62: Olesen & Villaume 2006, s. 716-723.

s. 62: Niels Peder Andersen & Poul Schou: "Vismændene og euroen" (Fragtbrev) skrevet i relation til vismandsrapporten "Dansk Økonomi forår 2000" på dors.dk:

<https://dors.dk/oevrige-publikationer/kronikker-artikler/vismaendene-euroen-0> og selve vismandsrapporten kap. 2 i "Dansk økonomi forår 2000" på:

https://dors.dk/files/media/rapporter/2000/f00/f00_kapitel_2.pdf. Se også Togeby 2004, s. 78-82.

s. 63: Anders Fogh Rasmussen: "Danmark skal ikke lurepasse" og Niels-Jørgen Nehring: "Nej uden indflydelse" i *Politiken* 25. september og 27. september 2000. Se også *Politiken*: "Regeringen: Nej koster indflydelse" og "Otte ministerier: EU-samarbejde gavner Danmark" 22. september og 26. september 2000.

s. 63: Europabevægelsens annoncer kørte i de store dagblade i den sidste uge op til ØMU-afstemningen den 28. september 2000.

s. 64-65: 1. Behandling af lovforslag om omdannelse af retsforbeholdet til en tilvalgsordning (L.29) i *Folketingstidende (F)* 20. oktober 2015, s. 13 på:

https://www.folketingstidende.dk/samling/20151/salen/M4/20151_M4_referat.pdf#L29

s. 65: "Rigspolitiet om Europol i rivende udvikling: Danmark står stille" på *dr.dk* 7.

november 2019: <https://www.dr.dk/nyheder/indland/rigspolitiet-om-europol-i-rivende-udvikling-danmark-staar-stille> og Folketingets EU-oplysning: "Status på Europol-samarbejdet: Dansk politi er på vej i skammekrogen" på *eu.dk* 6. november 2020:

<https://www.eu.dk/da/aktuelt/nyheder/2020/nov/status-paa-europolsamarbejdet-dansk-politi-er-paa-vej-i-skammekrogen>

s. 66: Eurobarometer: "Socio-demographic trends in national public opinion - Edition 6" på *europarl.europa.eu* oktober 2019: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/heard/eurobarometer/socio-demographic-trends-edition-6>

Se også Togeby 2004, s. 82 f.; Hollander 2019, s. 153 ff. og Catharina Sørensen: "Nye tendenser i danskernes EU-tilgang" på *thinkeuropa.dk* den 8. december 2020:

<http://thinkeuropa.dk/think/nye-tendenser-i-danskernes-eu-tilgang>

s. 66: Cécile Leconte: *Understanding Euroscepticism*. Basingstoke 2010, s. 43-67; Olesen 2020.

s. 67: Thulesen Dahl citeret efter Thomas Funding: "Dexit skal genrejse Dansk Folkeparti" på *avisendanmark.dk* 6. juni 2020. Se også Nye Borgerliges principprogram fra 2015,

"Danmark har brug for Nye Borgerlige": https://nyeborgerlige.dk/wp-content/uploads/nyeborgerlige_principprogram.pdf

s. 67: Pernille Skipper citeret fra Jesper Hvass & Nikolaj Rygaard: "Enhedslisten parkerer krav om dansk udmeldelse af EU efter britisk kaos" på *jyllands-posten.dk* 14. marts 2019.

s. 67: Citat fra Enhedslistens delprogram: "Det mener Enhedslisten om EU" vedtaget af årsmødet 2016 på: <https://enhedslisten.dk/programmer/delprogram-det-mener-enhedslisten-om-eu>

s. 67: "Politisk analytiker: Enhedslistens sololøb kan blive dødsdømt til Folkebevægelsen mod EU" på *jyllands-posten.dk* 15. maj 2016; Mette-Line Thorup: "Enhedslistens EU-modstand må kunne begraves, hvis unionen bliver klimakampplads" på *information.dk* 7. april 2019: <https://www.information.dk/debat/2019/07/enhedslistens-eu-modstand-maa-begraves-unionen-klimakampplads-4.7.2019>; *Arbejderen*: "Enhedslisten skal have et nyt EU-program" på *Arbejderen.dk* 7. oktober 2019.

s. 68: Andersen 2016, s. 349.

s. 68: Petersen 2006, s. 529 og s. 544; Tøgeby 2004, s. 86 ff; Andersen 2016, s. 348-350; Eurobarometer: "Socio-demographic trends in national public opinion - Edition 6" på *europarl.europa.eu* oktober 2019: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/heard/eurobarometer/socio-demographic-trends-edition-6>

s. 69: Carsten Schymik: "European Antifederalists" i H. Høibraten & J. Hille (red.): *Northern Europe and the Future of the EU*. Berliner Wissenschafts-Verlag 2011, s. 49-65.

s. 70: Rasmussen 2009; Olesen 2020.

s. 71: Niels Matthiasen: "De fælleseuropæiske markedsplaner og Danmark" 1957, citeret fra Jens Engberg: *I Minefeltet. Træk af Arbejderbevægelsens historie siden 1936*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 1986, s. 68.

s. 71-72: Jens-Peter Bonde interviewer Jens-Peter Bonde på *Notat.dk* 24. december 2007: <https://www.notat.dk/artikler/2007/det-demokratiske-2007>

s. 72: Thorsten Børring Olesen: "Søsteren og de italienske Brødre. Om højrepopulisme og den fascistiske arv i Italien i det 21. århundrede". Aarhus Universitetsforlag 2021.

s. 72: Dansk Folkeparti: "Danmark skal ud af EU" på *danskfolkeparti.dk*: <https://danskfolkeparti.dk/politik/maerkesager/eu-politik/>; Morten Messerschmidt: "EU-Domstolen æder sig ind på magten i EU, hvis vi ikke stopper den" i *Information* 3. september 2020.

s. 73: Olesen & Villaume 2006, s. 481-490.

s. 73: *Information*: "Eksperter: Den danske frygt for EU-mindsteløn er overdrevet" 29. oktober 2020; Morten Kelstrup, Dorte Sindbjerg Martinsen & Marlene Wind: *Europa i forandring. En grundbog om EU's politiske og retlige system*. Hans Reitzel 2017, s. 437-38; Jon Erik Dølvig, Jørgen Goul Andersen & Juhana Vartiainen: "The Nordic Social Models in Turbulent Times" i Jon Erik Dølvig & Andrew Martin (red.): *European Social Models from Crisis to Crisis: Employment and Inequality in the Era of Monetary Integration*. Oxford University Press 2015, s. 246-286.

s. 73: Olesen & Villaume 2006, s. 704-707; Peter Abrahamson & Anette Borchorst: "EU – en udfordring for den danske velfærdsstat?" i *Politica*, nr. 34(1), 2002, s. 46.

s. 74: Thorsten Børring Olesen: "Denmark in Europe 1973-2015: Processes of Europeanization and 'Denmarkization'" i *Journal of Contemporary European Research*, nr. 11(4), 2015, s. 313-329; "Danskere hæver tysk børnecheck for 50 mio. kr." på *nordjyske.dk* 12. marts 2014: <https://nordjyske.dk/nyheder/danskere-haever-tysk-boernecheck-for-50-mio-kr/efac61b5-3020-4a0d-ab34-5b05affc2d10>; Region Sønderjylland/Schleswig: "Børne- og ungedelse/kindergeld" på *pendlerinfo.org*: <https://pendlerinfo.org/pendlerinfo/dk/sozialversicherung/familienleistungen/B%C3%B8rne-%20og%20ungeydelse.php>

s. 74: Det Økonomiske Råd: *Dansk økonomi forår 2017*, s. 169-238. Se også Olesen 2015, s. 318-320.

s. 74: Kelstrup, Martinsen & Wind 2017, s. 433-38; Johan Moesgaard Andersen: *Stemmer fra produktionsdanmark*. Skriveforlaget Allerød 2020, s. 126-142. Se desuden "Forslag om mindsteløn i EU: Dansk lønmodel er beskyttet" på *tv2.dk* 28. oktober 2020: <https://nyheder.tv2.dk/udland/2020-10-28-forslag-om-mindstelon-i-eu-dansk-lonmodel-er-beskyttet>

s. 75: Lisbet Hooghe & Gary Marks: "A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus" i *British Journal of Political Science*, nr. 39(1), 2009, s.16.

s. 76: Sangen blev under titlen EEC-Blues spillet i en nyere udgave af Stig Møller & Peter Ingemann ved 40års-jubilæumsfejringen af Folkebevægelsen i 2012. Den kan høres på YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=BIIdABHi3R5Q>

s. 76: Citater efter Olesen & Villaume 2006, s. 720-21.

- s. 77: Citat fra Enhedslistens delprogram: "Det mener Enhedslisten om EU" vedtaget af årsmødet 2016 på: <https://enhedslisten.dk/programmer/delprogram-det-mener-enhedslisten-om-eu>
- s. 77: DIIS: *Europæisk forsvarssamarbejde og det danske forsvarsforbehold*. DIIS-udredning 2019.
- s. 78: Søren Krarup: *Folketingstidende* 2007-08, 24. januar 2008, sp. 1163.
- s. 78-79: Jens Maigaard: *Folketingstidende* (1975-76), 11. december 1975, sp. 2953.
- s. 80-81: Olesen 2015, s. 316; Kelstrup, Martinsen & Wind 2017, s. 430-33. Se også "Bestemmer EU virkelig 80 procent af den danske lovgivning" på *tjekdet.dk* 21. maj 2019: <https://www.tjekdet.dk/bestemmer-eu-virkelig-80-procent-af-den-danske-lovgivning>
- s. 81: Ib Nørlund: *Folketingstidende* (1975-76), 6. februar 1976, sp. 5485.
- s. 83: Anu Bradford: *The Brussels Effect: How the European Union Rules the World*. Oxford University Press 2020.
- s. 83: En moderne udgave af sangen med Ingemann & Stig Møller blev fremført ved folkebevægelsens 40års jubilæum i 2012, se den på *YouTube.com*: <https://www.youtube.com/watch?v=BIIdABHi3R5Q>
- s. 84: Dette er en lettere omskrivning af en formulering fra Andersen 2016, s. 345 - her hedder det dog omvendt: "at ja-procenten nogenlunde følger rækkevidden af suverænitetsafgivelsen".
- s. 84-86: Lene Hansen: "Historie, identitet og det danske europadilemma" i *Den Jyske Historiker*, nr. 99, 2001, s. 113-131. For et bredere nordisk perspektiv på samme, se Ole Wæver & Lene Hansen (red.): *European Integration and National Identity: The Challenge of the Nordic States*. Routledge 2020.
- s. 88: Hooghe & Marks 2009.
- s. 89: Dinan 2004, s. 258-264; Hooghe & Marks 2009; Achim Hurrelmann: "European Democracy, the 'Permissive Consensus' and the Collapse of the EU Constitution" i *European Law Journal*, nr. 13(3), 2017, s. 343-359.
- s. 90: "Laeken-erklæringen om Den Europæiske Unions fremtid", Bilag til Formandsskabets konklusioner, Laeken 14.-15. december 2001 optrykt på: eu.dk/~media/files/topmoeder/1415122001_laeken_erklaeringen.ashx?la=da.

s. 92: Marlene Wind: "Danmark har ingen nære venner i EU – og det er vores egen skyld" i *Berlingske* 29. august 2018; Per Thiemann & Jesper Thorbo Carlsen: "Danmark har ingen nære venner I EU" i *Politiken* 12. oktober 2018; Martin Marcussen: "Verden er i forandring – og det bør den danske udenrigstjeneste også være" i *Udenrigs*, nr. 2, 2019, s. 38-50.

s. 92: Nikolaj Petersen: "Hinsides den kolde krig. Danmarks internationale ordenspolitik 1990-2009" i Carsten Due-Nielsen, Rasmus Mariager & Regin Schmidt (red.): *Nye fronter i Den Kolde Krig*. Gyldendal 2010, s. 339-360; Thorsten Borring Olesen: *Buying Greenland? Trump, Truman and the 'Pearl of the Mediterranean*, bidrag til konferencen Nordics Info 2019: <https://nordics.info/show/artikel/buying-greenland-trump-truman-and-the-pearl-of-the-mediterranean/>

s. 92: *Berlingske*: "Mette Frederiksens tur til Israel møder kritik og dyb undren" 20. april 2021; Thorsten Borring Olesen: "1958: Norden" i Peter Bejder (red.): *Danmark i Europa 1950-2000*. Aarhus Universitetsforlag 2017, s. 57-58; Kristian Mouritzen: "Bornholmerstriden er endnu et tegn på dansk-svensk krisekurs" i *Berlingske* 24. december 2020.

s. 93 ff: Den følgende gennemgang baserer sig på DIIS-udredningen: *Europæisk Forsvarssamarbejde og det danske forsvarsforbehold*. Dansk Institut for Internationale Studier 2019. Se også Christine Nissens to artikler: "Hvorfor EU vil styrke forsvarssamarbejdet trods Biden i det Hvide Hus" 29. marts 2021 og "Danmark får svært ved at få i både pose og sæk", 14. april 2021 på DIIS' s hjemmeside: <https://www.diis.dk/publikationer/hvorfor-eu-styrke-forsvarssamarbejdet-trods-biden-hvide-hus> og <https://www.diis.dk/publikationer/danmark-faar-svaert-ved-faa-baade-pose-saek>

s. 96: European Defence Agency: "European Defence Fund (EDF)": [https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/european-defence-fund-\(edf\);](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/european-defence-fund-(edf);) DIIS 2019, s. 25-39.

s. 96: Se DR-journalisterne Ole Ryborg og Per Bang Thomsens detaljerede undersøgelse af EU's Coronastrategi: "Her er historien om EU's udskældte vaccinstrategi: Covid-vaccine er alles kamp mod alle" på *dr.dk* 9. januar 2021: <https://www.dr.dk/nyheder/udland/her-er-historien-om-eus-udskaeldte-vaccinstrategi-covid-vaccine-er-alles-kamp-mod>; Jillian Deutsch & Sarah Wheaton: "How Europe fell behind on vaccines" på *Politico.eu* 27. januar 2021: <https://www.politico.eu/article/europe-coronavirus-vaccine-struggle-pfizer-biontech-astrazeneca/>

s. 97: Løkke Rasmussen-regeringen kommissionerede i 2018 Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) til at udarbejde en rapport om forsvarsforbeholdets

betydning for dansk politik. Den blev afleveret til den nye Mette Frederiksen-regering i 2019, som dog kun viste behersket vilje til at diskutere den (DIIS 2019). I en debat på et seminar afholdt af Europabevægelsen 2. november 2020 havde jeg selv lejlighed til at diskutere emnet med udenrigsminister Jeppe Kofod, som tydeligvis ikke troede på, at en folkeafstemning kunne vindes.

s. 99: Det vil også kræve, at europæerne erkender, at de har fælles interesser og deler fælles værdier. I den forbindelse er det eksempelvis problematisk, at en række europæiske lande med Ungarn og Polen i spidsen skrider i opbakningen til det liberale demokrati, de liberale borgerrettigheder og magtens tredeling. For en dissekering af den problematik, se Marlene Wind: *Tribaliseringen af Europa. Et forsvar for vores liberale værdier*. Gyldendal 2020.

s. 99: Siden begyndelsen af 2010'erne er der udkommet en strøm af bøger fra velrenommerede forskere, der diskuterer eller ligefrem forudser Europas (og i visse tilfælde også USA's) politiske undergang. Nogle af de vigtigste er: James Kirchnick: *The End of Europe. Dictators, Demagogues, and the Coming Dark Age*. Yale University Press 2017; Ivan Krastev: *After Europe*. University of Pennsylvania Press 2017; Walter Laqueur: *After the Fall. The End of the European Dream and the Decline of a Continent*. Thomas Dunne Books 2012 og David Marquand: *The End of the West. The Once and Future Europe*. Princeton University Press 2011.

s. 99: I en samtale med det østtyske politbyro kort før DDR's fald argumenterede Gorbachev for nødvendigheden af at gennemføre store samfundsreformer, hvortil han tilføjede: "Life itself will punish us if we are late", se: *Making the History of 1989: "Record of Main Content of Conversation Between Mikhail Gorbachev and Members of the Politburo of the Central Committee of the Socialist United Party of Germany"*, Item #422: <https://chnm.gmu.edu/1989/items/show/422>.